

Sygn. akt II CSKP 240/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa Parafii Rzymsko-Katolickiej pod wezwaniem św. (...) w O.
przeciwko Krajowemu Ośrodkowi Wsparcia Rolnictwa w W., Skarbowi Państwa -
Wojewodzie (...) i Gminie G.

o przywrócenie własności, przyznanie nieruchomości zamiennych ewentualnie
o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 16 marca 2022 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody (...) od wyroku Sądu
Apelacyjnego w (...)

z dnia 6 lutego 2019 r., sygn. akt V ACa (...),

- 1) uchyla zaskarżony wyrok w punkcie II (drugim) w części
oddalającej apelację pozwanego Skarbu Państwa – Wojewody
(...) od rozstrzygnięcia o odsetkach ustawowych za
opóźnienie od kwoty 926.500 (dziewięćset dwadzieścia sześć
tysięcy pięćset) złotych od dnia 20 października 2017 r. do dnia 6
lutego 2019 r.,**

- 2) **zmienia wyrok Sądu Okręgowego w T. z dnia 20 października 2017 r. (sygn. akt I C (...)) w punkcie 3 (trzecim) o tyle tylko, że odsetki ustawowe za opóźnienie od kwoty 926.500 (dziewięćset dwadzieścia sześć tysięcy pięćset) złotych zasądza od dnia 7 lutego 2019 r., oddalając powództwo o odsetki ustawowe za opóźnienie w pozostałej części,**
- 3) **zasądza od powódki na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 20 października 2017 r. rozstrzygając sprawę z powództwa Parafii Rzymsko - Katolickiej pod wezwaniem św. (...) w O. (dalej: „Parafia”) przeciwko Krajowemu Ośrodkowi Wsparcia Rolnictwa w W. (dalej: „KOWR”), Gminie G. oraz Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...) o przywrócenie własności, przyznanie nieruchomości zamiennych ewentualnie o zapłatę, nakazał pozwanym KOWR oraz Gminie G., aby złożyły oświadczenie woli o przeniesieniu na rzecz powódki prawa własności nieruchomości szczegółowo opisanych w sentencji rozstrzygnięcia i zasądził od pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody (...) na rzecz powódki kwotę 926.500 zł tytułem odszkodowania z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wydania wyroku oraz orzekł o kosztach postępowania.

Sąd Okręgowy ustalił między innymi, że Kuria Biskupia (...) z siedzibą w P. złożyła do Komisji Majątkowej w W. wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego, domagając się wydania orzeczenia przywracającego prawo własności nieruchomości szczegółowo opisanych we wniosku na rzecz Parafii, argumentując że zostały one bezprawnie przejęte na rzecz Skarbu Państwa z dniem 28 października 1950 r. W toku postępowania doszło do zawarcia ugody z Gminą G., w której tytułem częściowego zaspokojenia

roszczeń Parafii przywrócono na jej rzecz nieodpłatnie i w stanie wolnym od wszelkich obciążeń prawo własności nieruchomości szczegółowo opisanych w ugodzie. Pismem z dnia 28 lutego 2011 r. Komisja Majątkowa zawiadomiła Parafię, że jej wniosek o przywrócenie własności nieruchomości nie został przez nią rozpatrzony i ma możliwość wystąpienia z roszczeniem do Sądu, z którego to uprawnienia powódka w terminie skorzystała.

Po ustaleniu na podstawie opinii biegłego wartości przyznanych powódce nieruchomości zamiennych na kwotę łączną 3.823.500 zł Sąd Okręgowy stwierdził, że należne Parafii od Skarbu Państwa – Wojewody (...) odszkodowanie na podstawie art. 63 pkt 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 1347 - dalej „u.s.p.K.K.”), w związku z niemożnością przywrócenia nieruchomości ani przyznania odpowiedniej nieruchomości zamiennej wynosi 926.500 zł. Odsetki za opóźnienie od przyznanego odszkodowania Sąd Okręgowy zasądził od dnia wydania wyroku do dnia zapłaty, mając na uwadze konstytutywny charakter wydanego orzeczenia.

Wyrokiem z dnia 6 lutego 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) orzekając na skutek apelacji pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody (...), zmienił zaskarżony wyrok jedynie w części orzekającej o kosztach postępowania, a w pozostałym zakresie oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Podzielając w pełni poczynione przez Sąd Okręgowy ustalenia faktyczne i ocenę prawną dochodzonego żądania, zaakceptował także stanowisko tego Sądu, że odsetki za opóźnienie od przyznanego Parafii odszkodowania powinny być zasądzone od dnia wydania orzeczenia, a nie, jak zarzucał apelujący, od dnia jego uprawomocnienia.

U podstaw zajętego stanowiska legło stwierdzenie, że skarżący w toku całego postępowania, w tym odwoławczego, kwestionował zasadę odpowiedzialności, mimo że pozwana Gmina G. uznała roszczenie co do zasady i przekazała Parafii grunty, które zostały przejęte na rzecz Skarbu Państwa na podstawie ustawy z dnia 20 marca 1950 r., o przejęciu dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego

(Dz.U. Nr 9 poz. 87), które pozostawały jej własnością, a w takim zakresie, w jakim przywrócenie własności natrafiło na trudne do przewyciężenia przeszkody, wyraziła zgodę na przyznanie nieruchomości zamiennych. Również drugi z pozwanych KOWR, w stosunku do którego zapadło rozstrzygnięcie nakazujące złożenie oświadczenia woli przenoszącego na rzecz powódki własność nieruchomości szczegółowo opisanych w sentencji wyroku, nie zaskarżył orzeczenia Sądu pierwszej instancji.

Podkreślił Sąd Apelacyjny, że skarżący nie kwestionując wysokości zasądzzonego odszkodowania i posiadając profesjonalną obsługę prawną, z rozważką powinien podejść do zasadności składania apelacji, w tym kwestionowania swojej odpowiedzialności co do zasady, skoro została ona uznana przez pozostałe podmioty pozwane w tej sprawie. Wskazał Sąd, że nie można akceptować sytuacji, w której pozwany przez składanie środka zaskarżenia opóźnia spełnienie świadczenia, a zasądzenie odsetek od daty uprawomocnienia orzeczenia prowadziłoby do ich umorzenia za okres od wydania wyroku przez Sąd pierwszej instancji do czasu orzekania przez Sąd drugiej instancji i stanowiło uprzywilejowanie dłużnika opóźniającego wypłatę należnego odszkodowania. Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny za niezasadny uznał zarzut apelacji naruszenia art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 365 § 1 i 366 k.p.c. w zw. z art. 61 ust. 1 i art. 63 ust. 1 u.s.p.K.K.

W skardze kasacyjnej pozwany Skarb Państwa - Wojewoda (...) zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w części, tj. co do pkt II., w zakresie, w jakim Sąd oddalił jego apelację co do rozstrzygnięcia o odsetkach ustawowych za opóźnienie od kwoty 926.500 zł za okres od 20 października 2017 r. do 6 lutego 2019 r.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił: naruszenie art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 63 ust. 1 pkt 3 u.s.p.K.K. przez ich niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, że kościelnej osobie prawnej przysługuje roszczenie o zasądzenie odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty zasądzonej tytułem odszkodowania za upaństwowienie nieruchomości kościelnych od daty wyrokowania przez Sąd pierwszej instancji, a pozwany Skarb Państwa pozostaje od tej daty w zwłoce, w sytuacji gdy wyrok uwzględniający powództwo w sprawie regulacyjnej ma charakter prawnokształtujący i skutek konstytutywny takiego wyroku następuje

w dacie jego uprawomocnienia się.

Wskazując na ten zarzut skarżący domagał się uchylenia wyroku Sądu drugiej instancji w zaskarżonym zakresie, tj. w części oddalającej apelację pozwanego odnośnie do odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 926.500 zł za okres od dnia 20 października 2017 r. do dnia 6 lutego 2019 r. oraz jego zmianę w części przez ustalenie początku biegu odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 926.500 zł na dzień 7 lutego 2019 r. i oddalenie powództwa w części dotyczącej odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 926.500 zł za okres od dnia 20 października 2017 r. do dnia 6 lutego 2019 r.

Powódka w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Najwyższy miał na względzie, że skargę kasacyjną na posiedzeniu niejawnym w dniu 7 sierpnia 2020 r. przyjął do rozpoznania sędzia Sądu Najwyższego, który został powołany do urzędu na stanowisku sędziowskim przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018r., poz. 3, z późn. zm.), co zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r. podjętą w składzie połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (BSA I - 4110-1/2020), mającą moc zasady prawnej, skutkuje sprzecznością tak ukształtowanego składu sądu - orzekającego po dniu wydania uchwały - z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. (pkt 1 i 3 oraz 54 uchwały).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę miał jednak na uwadze, że pozytywna decyzja procesowa w przedmiocie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, warunkowana stwierdzeniem publicznoprawnych okoliczności przemawiających za merytorycznym rozstrzygnięciem skargi przez Sąd Najwyższy (przyczyn kasacyjnych - art. 398⁹ § 1 k.p.c.), nie kończy postępowania kasacyjnego i nie podlega badaniu w aspekcie materialnym lub procesowym przez skład Sądu Najwyższego orzekający o zasadności podstaw skargi kasacyjnej.

Rozstrzygnięcie to nie mogłoby w konsekwencji rzutować na ostateczny wynik postępowania kasacyjnego, co oznacza, że brak było przeszkód proceduralnych do merytorycznego rozpoznania skargi kasacyjnej, zwłaszcza, że istniały przesłanki uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono zasługujący na podzielenie pogląd, że wyrok zasądający - na podstawie art. 63 ust. 1 pkt 3 u.s.p.K.K. - odszkodowanie na rzecz kościelnej osoby prawnej, ma charakter konstytutywny, obowiązek wypłaty odszkodowania jest bowiem kreowany wyrokiem sądu. Wynika to z faktu, że kościelna osoba prawna występuje do sądu z roszczeniem o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego, które może polegać na przywróceniu własności nieruchomości lub ich części albo, gdy przywrócenie własności nieruchomości napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, na przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej lub odszkodowania (art. 63 ust. 1 pkt 1 - 3 u.s.p.K.K.). W konsekwencji kościelnej osobie prawnej nie przysługuje roszczenie o zasądzenie odszkodowania w klasycznym rozumieniu tego określenia, lecz roszczenie o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego, które ma charakter roszczenia o ukształtowanie prawa, a nie o zasądzenie. O wyborze sposobów regulacji decyduje bowiem sąd, stosownie do wyników postępowania. To, czy regulacja zostanie przeprowadzona przez zapłatę odszkodowania, będzie wynikało dopiero z prawomocnego wyroku ustalającego ostatecznie wysokość odszkodowania w związku z niemożnością dokonania regulacji w sposób określony w art. 63 ust. 1 pkt 1 i 2 u.s.p.K.K. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2012 r., V CSK 207/11, OSNC - ZD 2012, nr C, poz. 69).

Odszkodowanie przyznane w postępowaniu regulacyjnym ma charakter cywilnoprawny, a zatem kwestie wymagalności roszczenia i skutki opóźnienia w spełnieniu świadczenia normują przepisy kodeksu cywilnego. Ocenę tę wzmacnia odesłanie w art. 63 ust. 3 u.s.p.K.K. do przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości. Odszkodowania za wywłaszczenie nieruchomości dotyczą przepisy działu III rozdziału 5 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1899 ze zm. - dalej „u.g.n.”) Zamieszczony w tym rozdziale art. 132 ust. 2 u.g.n. odsyła w zakresie skutków

zwłoki lub opóźnienia w zapłacie odszkodowania do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu cywilnego.

Zgodnie z art. 481 § 1 k.c. odsetki należą się za cały czas opóźnienia, poczynając od dnia wymagalności długu. Oznaczenie daty wymagalności odsetek zależy zatem od charakteru należności głównej i daty jej wymagalności. W przypadku świadczenia zasądanego konstytucyjnym orzeczeniem sądu jest to data uprawomocnienia orzeczenia (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2004 r., IV CK 358/02, niepubl.)

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zdecydowanie dominuje pogląd, że konstytucyjny charakter orzeczenia uwzględniającego roszczenie regulacyjne przemawia za uznaniem, że wierzyciel nie może żądać ustawowych odsetek za opóźnienie od świadczenia pieniężnego nim przyznanego przed jego uprawomocnieniem. Obowiązek zapłaty odszkodowania zostaje bowiem ukształtowany dopiero w prawomocnym wyroku ustalającym ostatecznie wysokość odszkodowania i przesądzającym o braku możliwości przeprowadzenia w tym zakresie regulacji w sposób określony w art. 63 ust. 1 pkt 1 i 2 u.s.p.K.K. Dopiero w dacie uprawomocnienia wyroku obowiązek wypłaty odszkodowania zostaje ostatecznie ukształtowany, świadczenie zasądzone z tego tytułu staje się wymagalne, a przed tą datą dłużnik nie popada w opóźnienie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2018 r., II CSK 295/17, niepubl. i z dnia 23 marca 2018 r., II CSK 340/17, niepubl.).

Przeciwny, odosobniony pogląd został wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2018 r., II CSK 270/17 (niepubl.), w którym zaaprobowano przyznanie odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia wydania orzeczenia przez sąd pierwszej instancji. Nie zakwestionowano w nim jednak konstytucyjnego charakteru orzeczenia wydanego na skutek uwzględnienia roszczenia regulacyjnego, a odwołano się jedynie do okoliczności sprawy nie przedstawiając przekonującej argumentacji mogącej skutecznie zakwestionować dominujące w orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowisko o dacie wymagalności odszkodowania przyznanego w uwzględnieniu roszczenia regulacyjnego.

Nie można zatem odmówić racji skarżącemu, że powódka może żądać odsetek za opóźnienie od odszkodowania dopiero od dnia następnego po dniu

wydania wyroku przez Sąd drugiej instancji. Skutki materialnoprawne związane z wyrokiem, który kształtuje określone prawo, nie zaś potwierdza jego istnienie, następują bowiem w dacie jego uprawomocnienia.

Przeciwny pogląd Sądu Apelacyjnego nie zasługuje na podzielenie. Nie odnosi się on bowiem do charakteru wydanego orzeczenia, lecz akcentuje możliwość przedłużenia terminu wypłaty odszkodowania przez Skarb Państwa w sytuacji skorzystania z zaskarżenia wyroku, bez ujemnych następstw w postaci konieczności wypłaty odsetek za opóźnienie. Nie można jednak negować prawa pozwanego do skorzystania z dwuinstancyjnego postępowania sądowego, a skutki takiego rozwiązania z perspektywy interesów finansowych powódki, nie mają wpływu na oznaczenie terminu wymagalności świadczenia przyznanego konstytucyjnym orzeczeniem sądu.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., uchylił zaskarżony wyrok w punkcie II w części oddalającej apelację pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody (...) od rozstrzygnięcia o odsetkach ustawowych za opóźnienie od kwoty 926.500 zł za okres od dnia 20 października 2017 r. do dnia 6 lutego 2019 r. i zmienił wyrok Sądu Okręgowego w T. z dnia 20 października 2017 r. w punkcie 3 o tyle tylko, że ustawowe odsetki za opóźnienie od kwoty 926.500 zł zasądził od dnia 7 lutego 2019 r., oddalając powództwo o odsetki ustawowe za opóźnienie w pozostałej części.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3, art. 99 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 i w zw. z art. 398²¹ k.p.c., a także § 2 pkt 6 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800, ze zm.), nie znajdując podstaw - zważywszy na zakres zarzutów skargi ograniczonych do zakwestionowania roszczenia odsetkowego - do uwzględnienia wniosku o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według podwójnej stawki minimalnej.

